

محصولات دخانی و آثار لغو انحصار از صنعت دخانیات

سیروس کوهنابی، رضا استادحسین، فرزانه دیل
(فوق لیسانس اقتصاد، معاونت امور اقتصادی)

کشور و آثار اقتصادی لغو انحصار از آن می‌پردازد.

۲. بررسی مصرف محصولات دخانی

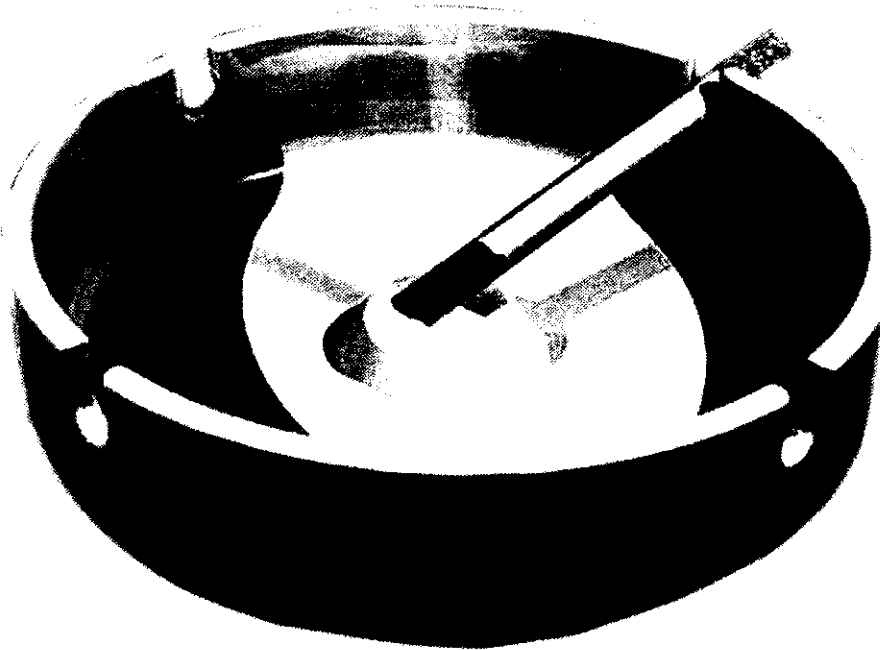
تجارت توتون و سیگار به جهت درآمدزا بودن آن همواره مورد توجه دولت‌ها بوده است و در اعمال سیاست و اقتصاد کشورهای تولیدکننده و اقتصاد جهانی نقش مهمی داشته است. به طوری که، براساس آمار موجود حجم تجارت جهانی سیگار سالانه به میزان ۳۳۰ میلیارد دلار است، بیش از ۱۰۰ میلیون نفر در جهان در این صنعت اشتغال دارند و تولید سیگار در جهان شش هزار میلیارد نخ در سال است. در ایران، سالانه در حدود ۵۰ میلیارد نخ سیگار داخلی و خارجی مصرف می‌شود که با احتساب جمعیت، ایران با سرانه مصرف روزانه حدود ۲/۱ نخ سیگار، در ردیف کم مصرف‌ترین سرانه کشورهای دنیا است. مقایسه سرانه مصرف سیگار در کشور با کشورهایمانند ژاپن (۸/۲ نخ)، آمریکا و کانادا (۶/۲ نخ)، فرانسه و چین (۵/۸ نخ)، آرژانتین و ایتالیا (۴/۵ نخ)، برزیل ۳ نخ دلیل این مدعا است.^۱

از سوی دیگر آمار نشان می‌دهد، روزانه ۸۰ تا ۱۰۰ هزار نفر جوان در جهان استعمال سیگار را شروع می‌کنند و استعمال دخانیات در گروه سنی ۱۵-۲۴ سال بشدت افزایش داشته است و ۲/۳ افراد سیگاری اولین سیگار خود را در سنین جوانی ۱۵-۲۴ سال تجربه کرده‌اند. بنابراین، باتوجه به جوان بودن جمعیت کشور و تبلیغات گسترده مستقیم و غیرمستقیم کمپانی‌های خارجی و تشویق نسل جوان به استعمال سیگار، آگاهی دادن به افراد جامعه درباره مضرات مصرف دخانیات ضروری است. زیرا، مطالعات نشان می‌دهد مصرف سیگار یعنی هدر دادن پول، آسیب به

امروز، صنعت دخانیات در دنیا یکی از سودآورترین صنایع است. این صنعت با تولید شش هزار میلیارد نخ سیگار با حجم تجارت ۳۳۰ میلیارد دلار در سال، رتبه سوم تجارت جهانی را به خود اختصاص داده است. صنعت دخانیات در ایران نیز با توجه به موقعیت استراتژیک آن همواره مانند ابزاری برای رسیدن به اهداف سیاسی و اقتصادی در اختیار دولت بوده است. اما با گذشت هفت دهه از فعالیت انحصاری دخانیات و حمایت‌های همه جانبه دولت از آن، این صنعت نتوانسته است تقاضای بازار داخلی را تأمین کند و به دلایل گوناگون، بیش از ۷۰ درصد بازار دخانیات را برای سیگارهای خارجی که بیشتر از طریق قاچاق وارد کشور می‌شوند واگذار کرده است. با توجه به وضع نامناسب صنعت دخانیات و حرکت کلی دولت در جهت خارج شدن از نظام بسته و کنترل اقتصادی به سمت نظام بازار اقتصادی، موضوع لغو انحصار دخانیات و واگذاری کارخانجات دخانی به بخش خصوصی، مطابق ماده (۳۱) قانون برنامه سوم توسعه و براساس پیشنهاد وزارت صنایع و معادن مطرح شده است. این مقاله، بررسی اجمالی از وضع کنونی صنعت دخانیات و لغو انحصار از آن دارد.

۱. مقدمه

در حال حاضر، ایجاد اصلاحات ساختاری و بنیانی مانند لغو انحصار از تولید و واردات در صنعت دخانیات مورد توجه مسئولین است. بنابراین برای جلوگیری از هزینه‌های احتمالی و با هدف افزایش منافع و مزایای اصلاحات یاد شده در جامعه، لازم است صنعت دخانیات کشور بررسی و ارزیابی کارشناسی شود. این مقاله به بررسی صنعت محصولات دخانی

تولید و فروش سیگار، به‌ویژه معضلات ناشی از ورود بی‌رویه و بدون کنترل انواع سیگارهای خارجی به‌وسیله قاچاق، با تأسف امکان استفاده کمتر از ۵۰ درصد ظرفیت موجود امکان‌پذیر شده است. جدول شماره ۱ نشان می‌دهد که از ۱۳۶۰ تا ۱۳۷۶ ظرفیت اسمی تولید کارخانجات سیگارسازی کشور ثابت بوده است و از ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۰ روند صعودی داشته است.

کل تولید داخلی در ۱۳۸۱ (با احتساب تولید سیگارهای خارجی در ایران) به میزان ۱۵ میلیارد نخ سیگار است. بنابراین، در این سال علاوه بر ارتقاء سطح کیفی تولیدات، افزایش قابل توجه مقدار تولید و فروش محصولات داخلی نسبت به ۱۳۸۰ مشاهده می‌شود.

بیشترین میزان تولید سیگار در کشور، ۲۰ میلیارد نخ در ۱۳۷۸ بوده است و کمترین تولید در ۱۳۷۲ به میزان ۷ میلیون نخ بوده است. علت کاهش تولید، بارندگی کم و خشکسالی بوده است. البته فرسودگی دستگاه‌های سیگارسازی (که بیش از عمر مفید از آن استفاده شده است) هم دلیل دیگر آن است. پیش‌بینی‌های انجام شده، مبنی بر افزایش تولید از ۱۵ میلیارد نخ در ۱۳۸۱ به ۲۶ میلیارد نخ در ۱۳۸۲ بوده است. اما به دلیل دستگاه‌های قدیمی و فرسوده، افزایش میزان تولید به نظر ناممکن است، مگر اینکه تجهیزات جدید با فناوری بالا جایگزین دستگاه‌های قدیمی شوند. علاوه بر این، با جذب نیروهای متخصص و کارآمد و افزایش میزان آموزش کارکنان می‌توان بستر مناسب برای افزایش میزان تولید را فراهم آورد.

۴. منطق اقتصادی مداخله در بازار دخانیات

براساس تئوری اقتصادی در مورد دخانیات، چنانچه مصرف‌کننده از آثار زیانبار استعمال دخانیات به خوبی آگاه باشد، دولت‌ها توجیه اقتصادی برای مداخله در بازار دخانیات را نخواهد داشت و به‌طور منطقی نیازی هم به این مداخله نیست. اما سه اصل کلیدی زیر که می‌تواند موجب رونق بازار دخانیات شود، دخالت دولت‌ها در بازار محصولات دخانی را توجیه می‌کند.^۲

اقتصاد خانواده و جامعه که موجب صرف سالانه هزار میلیارد تومان در کشور می‌شود در حالی که این مبلغ می‌تواند برای آبادانی و افزایش رفاه زندگی هزینه شود.^۲

براساس اطلاعات منتشر شده سازمان جهانی بهداشت، سالانه از ۳۰۰ میلیارد دلار درآمد شرکت‌های دخانیات، ۲۰۰ میلیارد دلار آن سود است و بدیهی است که برای کسب این سود حاضرند هر اقدامی انجام دهند. در کشورهای پیشرفته، هزینه‌های بهداشتی رسیدگی به بیماری‌های ناشی از مصرف دخانیات بین ۱۰ تا ۱۱ درصد تولید خالص ملی در نوسان است و حدود شش تا ۱۵ درصد هزینه سالانه بهداشتی را مصرف می‌کند. در ایران نیز هزینه‌های درمان بیماری‌های ناشی از مصرف دخانیات، سالانه بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ میلیارد تومان، یعنی ۲ تا ۳ برابر هزینه سیگار دود شده است.

جبران هزینه‌های درمانی بیماری‌های ناشی از مصرف دخانیات به هیچ‌وجه قابل مقایسه با درآمدهای محدود شرکت‌های دخانیاتی نیست، تولید و مصرف دخانیات در بلندمدت به توسعه اقتصادی کشورها کمک نمی‌کند، زیرا توسعه برای تأمین نیاز انسان‌ها در جهت سلامت جامعه و نه ضد آن است. آنچه مسلم است، تولید و توسعه هر محصولی در نهایت دسترسی به تولیدات را افزایش می‌دهد، به‌ویژه هنگامی که هدف تولید جوانان باشند و چون دخانیات برای سلامتی مضر است و ثابت شده است که حدود ۱۵ تا ۲۲ سال طول عمر را کاهش می‌دهد. بنابراین، برای جوامع مقرون به صرفه اقتصادی نیست تا برای کسب درآمدهای محدود، علاوه بر تحمل هزینه‌های کلان درمان بیماری‌های ناشی از مصرف دخانیات، نیروهای فعال و ماهر خود را در زمینه‌های مختلف، ۱۵ تا ۲۲ سال زودتر از دست بدهند.

۳. صنعت محصولات دخانیاتی

ظرفیت اسمی تولید کارخانجات سیگار کشور طی سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۶۰، ۲۱ میلیارد نخ سیگار بوده است که در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۷۷ به ۳۱ میلیارد نخ ریال افزایش یافته است. با توجه به مشکلات مختلف

۴-۱. وضع مالیات بر محصولات دخانی

درآمدهای ناشی از تجارت سیگار شده است. بنابراین، ضرورت دارد کشورها این مطلب را مورد توجه قرار دهند که در شرایط ویژه، در زمینه آزادسازی تجاری دخانیات، تصمیم درست اتخاذ کنند. توجه به این مطلب ضرورت دارد که شرکت‌های دخانیات با هشدار به از بین رفتن فرصت‌های شغلی در این صنعت (به جهت کنترل استعمال دخانیات) در تکاپوی افزایش بازار فروش محصولاتش است. بعضی معتقدند که کنترل دخانیات در کشورها بر متغیرهای کلان اقتصادی تأثیر می‌گذارد و ممکن است موجب بروز یا تشدید بیکاری شود. اما، تحقیقات نشان می‌دهد که کاهش مصرف دخانیات در مجموع مشاغل، کمترین تأثیر را بر بیکاری داشته است. البته در بعضی کشورها که اقتصاد آن‌ها وابسته به تولید تنباکو است، کنترل مصرف دخانیات می‌تواند موجب بیکاری شود. با وجود این، اگر کاهش مشاغل ناشی از کاهش تقاضا باشد در نهایت این مشکل می‌تواند در طول سال‌ها ایجاد شود و اگر هم ایجاد شود، اقتصاد به آرامی می‌تواند با آن هماهنگ شود. در کشورهایی که کشاورزی آن‌ها منحصر به تولید تنباکو است باید با برنامه‌ریزی بلندمدت و منسجم بتدریج محصولات دیگر را جایگزین تنباکو کنند و به این ترتیب از ایجاد مشکلات جانبی، جلوگیری کنند.

سازمان بهداشت جهانی و برخی سازمان‌های غیردولتی، تحقیق جامعی در این زمینه انجام داده‌اند. نتیجه تحقیقات نشان داده وضع مالیات بر مواد دخانی می‌تواند در کاهش مصرف، مؤثر باشد. در بسیاری از کشورهای پیشرفته، $\frac{1}{3}$ قیمت هر بسته سیگار با تصویب قانون به عنوان مالیات به دولت پرداخت می‌شود. در کشورهایی که درآمد سرانه بالایی دارند، چنانچه ۱۰ درصد به قیمت مواد دخانی اضافه شود، تقاضای مواد دخانی ۴ درصد کاهش می‌یابد. اما در کشورهایی که درآمد سرانه پائینی دارند این تأثیر، بیشتر است و ۱۰ درصد افزایش قیمت موجب کاهش ۸ درصد تقاضا می‌شود. تحقیقات در بیشتر موارد نشان داده است که نیمی از این کاهش تقاضا ترک سیگار و نیمی دیگر کاهش مصرف آن است. شواهد نشان داده است که افزایش قیمت، تأثیر بیشتری بر جوانان در مقایسه با بزرگسالان دارد. علاوه بر این، افراد کم درآمد و کم سواد در مقایسه با افراد تحصیل کرده و ثروتمند واکنش بیشتری نسبت به افزایش قیمت دارند. در هر حال، توجیه منطقی دولت‌ها برای افزایش مالیات می‌تواند کسب درآمد بیشتر، اصلاح ساختار اقتصادی و یا ارتقاء میزان سلامت عمومی باشد.

۴-۲. تأثیر آزادی تجاری بر مصرف دخانیات

برآوردهای بانک جهانی نشان می‌دهد، هر کشور مبلغی به میزان دو تا سه برابر هزینه‌های استعمال دخانیات را صرف درمان بیماری‌ها و عوارض ناشی از آن می‌کند. این هزینه در کشورهای توسعه یافته، شش تا ۱۵ درصد کل هزینه‌های بهداشتی است.^۴ در کشورهای توسعه یافته (با درآمد بالا) در نتیجه تلاش و اقدامات سازمان یافته مبارزه با مصرف دخانیات و خدمات پیشگیرانه، میزان مصرف سیگار کاهش بسیار داشته است و شرکت‌های تولیدکننده سیگار در این کشورها وارد بازارهای جدید دیگر شده‌اند. ورود شرکت‌های چند ملیتی دخانیات در بازارهای جدید، به طور معمول با تبلیغات وسیع مستقیم یا غیرمستقیم، پیشرفته و مؤثر بوده است و در واقع موجب افزایش مصرف دخانیات در کشورهای در حال توسعه شده است، در این شرایط، آزادسازی تجارت و لغو انحصارات دولتی یک ابزار کاربردی مهم و تسهیل کننده تلقی شده است.

تجربه آزادسازی تجارت دخانیات در هند در ۲۰۰۰ نشان می‌دهد، هر چند عایدات دولت با این آزادسازی ۷۰ میلیارد روپیه افزایش داشته است، اما هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم نامحسوس^۵ این کشور برای درمان بیماری‌های ناشی از مصرف دخانیات، مبلغی در حدود ۲۷۰ میلیارد روپیه است. تجربه کره جنوبی نیز در این زمینه جالب است، یک سال پس از ورود شرکت‌های آمریکایی، استعمال دخانیات در رده سنی جوانان، در پسران ۱۲ درصد و در دختران تا ۱۹ درصد افزایش یافت.^۵

تجربه کشورهای برزیل، چین و آفریقای جنوبی نیز نشان می‌دهد که کشورهای با درآمد پائین یا متوسط، در برابر تفاوت قیمت اجناس نسبت به کشورهای با درآمد بالا، بیشتر واکنش نشان می‌دهند. به طوری که، با ۱۰ درصد افزایش قیمت سیگار، مصرف سیگار به ویژه در قشر جوان به طور محسوسی کاهش می‌یابد.^۶ در بررسی‌های انجام شده در این زمینه، بسیاری از قراردادهای تجاری در سال‌های گذشته موجب رفع موانع تجاری و رقابت بیشتر در بازار دخانیات شده‌اند. به طوری که این موضوع، موجب کاهش قیمت و افزایش سرعت بازاریابی و در نهایت افزایش

۴-۳. نقش تبلیغات در تشویق به کشیدن سیگار

بررسی‌های سازمان جهانی بهداشت نشان می‌دهد که منع تبلیغات دخانیات در کاهش مصرف آن مؤثر است. کمپانی‌های تولیدکننده سیگار با معرفی سیگار به عنوان شاخصی از استقلال فردی و نمادی از بزرگسالی موجب تشویق جوانان برای استفاده از محصولاتشان می‌شوند. در این زمینه، منع کامل تبلیغات یکی از عوامل مهم کاهش مصرف محصولات دخانی است. با وجود این، با توجه به سه اصل یاد شده، در شرایط نوین اقتصاد جهانی، به ویژه پیوستن به سازمان تجارت جهانی که موجب شده است لغو کلیه انحصارات، جزء اقدامات اولیه دولت‌ها باشد، اما اقدام جدی برای لغو انحصار دخانیات در کشورها مشاهده نمی‌شود. بسیاری از کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته، یا در حال برنامه‌ریزی برای لغو انحصارات و هنوز انحصار در آن‌ها وجود دارد، مانند کشورهای مصر، ترکیه، هند، پاکستان، ژاپن و تایلند، و یا در برنامه زمانبندی بلندمدت، به لغو انحصار دخانیات اقدام خواهند کرد، کشورهایی مانند ایتالیا، کره جنوبی و لهستان در این گروه قرار دارند. در هر حال بررسی شاخص‌های مصرف و قوانین و مقررات بازدارنده در این کشورها، بیانگر این است که اقدام‌های ضروری فرهنگی، اجتماعی برای کاهش مصرف دخانیات پیش از لغو انحصار منتهی به کاهش مصرف دخانیات در بیشتر این کشورها شده است.

بنابراین ضرورت دارد در ایران نیز لغو انحصار در قالب برنامه زمانبندی شده و بتدریج انجام شود و با دقت نظر در تعیین استراتژی و سیاستگذاری اقتصادی به لغو انحصار، خصوصی‌سازی و فروش کارخانجات دخانی اقدام شود. زیرا با صرف فروش کارخانجات دخانی فقط جابه‌جایی قدرت و ثروت انجام می‌شود و به هدف اصلی، نخواهیم رسید.

با توجه به وضع نامناسب صنعت دخانیات کشور و حرکت کلی دولت در جهت خروج از نظام بسته و کنترلی اقتصادی به سمت نظام اقتصادی باز، لغو انحصار دخانیات و واگذاری کارخانجات دخانی به بخش خصوصی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است، مطابق ماده (۳۱) قانون برنامه سوم توسعه

اقتصادی، وزارت صنایع و معادن مکلف به تهیه لوایح و مقررات مورد نیاز برای تولید، توزیع، واردات و صادرات دخانیات شده است.

۵. بررسی واردات غیرقانونی سیگار

با توجه به اینکه سالانه حدود چهار میلیون نفر در سراسر جهان و ایران در اثر ابتلا به بیماری‌های ناشی از استعمال دخانیات فوت می‌کنند، رسیدگی به این موضوع اهمیت بسیاری دارد و ضروری است که اقدام‌های فوری و سریع در مبارزه و مقابله با قاچاق آن توسط مسوولین ذی‌ربط انجام شود. زیرا هنگامی که مقابله مطلوب با قاچاق کالاهای ساخته شده به گونه‌ای است که به میزان صفر برسد نیازمند اتخاذ تدبیر و اعمال سیاست‌هایی است که در کوتاه مدت چندان جوابگو نیست. اما مبارزه با قاچاق سیگار، با ایجاد عزم ملی می‌تواند در کوتاه مدت به نحو مطلوبی رسید. طبق آمارهای موجود، سالانه حدود یک تا سه میلیارد نخ سیگار قاچاق کشف می‌شود که از جمع آن با حجم تولید داخلی دوازده میلیارد نخ و از مجموع آن با حجم واردات رسمی ۷ میلیارد نخ و مقایسه آن با حجم نیاز سالانه کشور، ۵۳ میلیارد نخ، نتیجه می‌گیریم که حدود ۳۲ میلیارد نخ سیگار قاچاق وارد کشور شده و توزیع می‌شود. با توجه به این مطلب که ظرفیت هر کانتینر ۲۰ فوتی، ده میلیون نخ سیگار است، برای واردات سالانه این حجم سیگار از مبادی ورودی به کشور ۳۲۰۰ دستگاه تریلی مورد نیاز است. بنابراین، از آنجا که حمل این حجم سیگار به داخل کشور با قاچاق انفرادی ممکن نیست، باید تاکید کرد که قاچاق سیگار به کشور در گذشته سازمان یافته و متمرکز بوده است. در این ارتباط، درآمد سالانه قاچاقچیان سیگار بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ میلیارد تومان برآورد شده است. با وجود این، اگرچه ارائه آمار دقیق قاچاق سیگار مقدور نیست، اما تحقیقات نشان می‌دهد که ۳۰ درصد سیگارهای تولید شده در جهان (که برابر ۳۵۵ میلیارد نخ است) در سال با قاچاق مبادله می‌شود. در جمهوری اسلامی ایران نیز بیش از $\frac{2}{3}$ سیگار مصرفی با قاچاق وارد کشور می‌شود. در حال حاضر یکی از مشکلات مهم صنعت دخانیات نیز ورود غیرمجاز سیگار به کشور است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که واردات قانونی سیگار به سرمایه در گردش فراوانی نیاز دارد، برای مثال، برای واردات یک میلیارد نخ سیگار نیاز به ۸۰ میلیارد ریال سرمایه است که از هنگام ثبت سفارش و گشایش اعتبار اسنادی تا وصول کالا، دست کم سه ماه با بلوکه شدن نقدینگی روبه‌رو است. در حالی که، محصولات قاچاق را فروشندگان خارجی به صورت اعتباری و یا برات دو ماهه به واردکنندگان عرضه می‌کنند. و نیاز به هزینه سرمایه‌گذاری نیست. علاوه بر این که واردات و عرضه قاچاق سیگار تضمینی است و فروشنده پس از فروش کالا، به شرط اینکه کالا کشف و ضبط نشود، پول کالا را دریافت می‌کند. البته واضح است که ضعف ساختار اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، کیفیت کم تولیدات داخلی، با افزایش قیمت تمام شده و جز آن پدیده قاچاق را افزایش می‌دهد و موجب تقاضای مصرف کنندگان به استفاده از سیگارهای وارداتی می‌شود.

بر اساس مطالعات، سالانه در حدود ۷۰ درصد سیگار مورد نیاز کشور (۳۵ میلیارد نخ) در دو بیست نوع گوناگون به ارزش ۷۰۰ تا ۷۰ میلیون دلار از کشورهای امارات متحده عربی، ترکیه، آذربایجان، مناطق آزاد (کیش و قشم) و ترانزیت، توسط شرکت‌های بزرگ چند ملیتی دخانیات بطور غیررسمی و بدون پرداخت حقوق و عوارض گمرکی وارد بازار ایران می‌شود. طبق آمار به دست آمده از شرکت دخانیات، متوسط تولید سیگار

کارخانجات داخلی طی سال‌های ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۰، ۱۳/۴۸ میلیارد نخ و کشفیات سیگار طی سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۰ حدود ۱/۲۳ میلیارد نخ سیگار بوده است.

۶. دلایل تمایل صنایع دخانیات جهان به ایران^۸

سازمان بهداشت جهانی در زمینه نفوذ کمپانی‌های جهانی دخانیات در قاچاق سیگار به کشورهای جهان گزارش ارائه کرده است. بخشی از خلاصه گزارش یاد شده که مربوط به ایران است را وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ترجمه کرده است که به قسمتی از آن می‌پردازیم. صنایع چند ملیتی دخانیات (شرکت‌های سرمایه‌گذاری لندن، شرکت سهامی امریکایی، انگلیسی، شرکت دخانیات براون و ویلیامسون، شرکت دخانیات آر. جی. رینولدز، کمپانی فیلیپ موریس) از گذشته ایران را مانند جواهری ارزشمند نظاره می‌کردند. در بسیاری از اسناد و مدارک داخلی با اهمیت بودن موقعیت ایران از جهت صنایع جهانی دخانیات به خوبی نشان داده شده است.

افزایش جمعیت، افزایش میزان کیفیت زندگی مردم، تمایل بیشتر به مصرف سیگار و کاهش نقش انحصاری صنایع دخانیات در جهان، از مواردی است که دلیل توجه صنایع دخانیات به ایران شده است. علاوه بر موارد یاد شده موقعیت استراتژیکی و با اهمیت جمهوری اسلامی ایران از جهت صنایع جهانی دخانیات، موجب شده است که ایران گذرگاهی برای انتقال سیگار به کشورهای دیگر و میدان رقابت کشورها باشد.

طبق اسناد کشف شده، کمپانی آر. جی. رینولدز (RJR) مسلطترین کمپانی دخانیات در ایران بوده است و طی دهه ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۰ پنجاه بازار ایران را با قاچاق، در اختیار داشته است. به عبارتی، با فروش ۱۶/۴ میلیارد نخ سیگار در سال که برای تسهیل تجارت قاچاق خود، قیمت‌ها را نیز به خوبی کنترل می‌کنند. تلاش کمپانی (RJR) برای ایجاد و کشف فرصت‌های جدید قاچاق و کنترل افرادی که در زنجیره قاچاق هستند به خوبی در اسناد کشف شده، آشکار است.

ورود کمپانی شرکت سرمایه‌گذاری لندن، بت (BAT) برای مقابله با قدرت انحصاری شرکت آر. جی. رینولدز و کشف روش‌های جدید قاچاق در دهه ۱۹۹۰، موفقیت داشته است. (از مسیرهای دبی و ترکیه. قبرس با اتوبوس یا کامیون به انبارهای مخفی در حومه شهرهای اصلی).

مهدی کفایان یکی از عاملان کمپانی بت در دبی که برای وپکا (Vepka) کار می‌کند، در گزارش‌هایش نوشته است: وینستون (Winiston) تنها محصول عاری از مالیات است (قاچاق) که به ایران وارد می‌شود. کمپانی بت (BAT) پس از شناسایی و بررسی نقشه‌ها و طرح‌های عملیاتی، مسیر ورود قاچاق سیگار به ایران را جزیره آزاد کیش انتخاب کرد. این کمپانی از اوایل دهه ۱۹۹۰ مشغول طراحی نقشه‌ای برای نفوذ از مسیر کیش بوده است و در اسناد خود به انتقال محموله‌های قاچاق توسط قایق‌های موتوری به جزیره معاف از مالیات کیش اشاره داشته است. از آنجا که مناطق معاف از مالیات در بسیاری از کشورها وجود دارند، بنابراین، مناطق یاد شده بهترین مکان فروش دخانیات با مجوز قانونی است و روش استفاده از این مسیرها، مناسب‌ترین شیوه برای فریب دولت‌هاست. در واقع، توجه کمپانی بت به کیش به این دلیل است که با این روش، امکان نفوذ از مسیرهای دیگر قاچاق نیز برایش فراهم شود. همان‌طور که انتظار می‌رود، کمپانی‌های دخانیات، فعالیت‌های قاچاق

یکدیگر را مورد توجه دارند و بیشتر در مورد فعالیت‌های در حال اجرای شرکت‌های دیگر بحث می‌کنند. در این بحث‌ها، مدارک به دست آمده از مکاتبات شرکت‌های یاد شده، ممکن است در افشا و توصیف مسیرها و عملیات قاچاق مورد استفاده قرار گیرد. برای مثال، به متنی که کمپانی تجاری ژنو IMF به بت نوشته شده است اشاره می‌کنیم:

"ما در حال حاضر، سیگار را از مسیر روسیه با کشتی به مرز ایران وارد می‌کنیم. میزان واردات به ایران حدود ۳۰-۲۵ کانتینر، برابر پنج میلیون دلار در ماه است." علاوه بر این، به مسیرهایی مانند ترکیه، قبرس، قفقاز و کشورهای آسیای مرکزی برای ورود محصولات قاچاق در اسناد یاد شده اشاره شده است. شرکت بت برای جبران عقب‌ماندگی در رقابتی که از پیش در جابجایی سیگارهای قاچاق به ایران به وجود آمده است به موضوعاتی مانند تغییر مسیر قاچاق سیگار و تلاش برای بررسی امکان تأمین یک محصول ارزان قیمت در نواحی ساحلی پرداخته است.

۷. جمع بندی

در جمع بندی موضوع می‌توان گفت، وجود شرایط انحصاری در صنعت، در بلندمدت به سود تولیدکننده و مصرف‌کننده نیست. افزایش هزینه تولید، کیفیت کم محصول، نبود امکان گسترش سرمایه‌گذاری در تولیدات مشابه و در نهایت، عقب ماندن از فناوری در صنعت، از معایب بلندمدت انحصار است؛ اما در کوتاه مدت صنایع از آن سود می‌برد. با وجود این، با توجه به این که در کشورهای توسعه یافته با درآمد بالا، با تلاش و اقدام‌های سازمان یافته مبارزه با مصرف دخانیات و خدمات پیشگیرانه، میزان مصرف سیگار کاهش بسیار داشته است، شرکت‌های تولیدکننده سیگار در این کشورها، وارد بازارهای جدید می‌شوند. ورود شرکت‌های چندملیتی دخانیات در بازارهای جدید با تبلیغات گسترده مستقیم یا غیرمستقیم همراه است و در عمل موجب افزایش مصرف محصولات دخانی در کشورهای در حال توسعه شده است و در این زمینه، آزادسازی تجارت و لغو انحصار دولتی هم ابزارهای کاربردی مهم و تسهیل کننده بوده‌اند.

موضوع قاچاق سیگار، مشکلی سازماندهی شده و فراملی است و به نظر می‌رسد پس از لغو انحصار دخانیات نیز به جهت نفوذ کمپانی‌های جهانی دخانیات در قاچاق سیگار به ایران و تبلیغات مستقیم و غیرمستقیم آن‌ها برای دستیابی به بازارهای جدید مصرف، همچنان موضوعی با اهمیت باقی بماند. بنابراین، لازم است همزمان و یا پیش از لغو انحصار از دخانیات به رفع این مشکل توجه جدی شود.

۸. ارائه پیشنهادها

۱. به دلایل گوناگون، لغو انحصار دخانیات باید بطور تدریجی انجام شود و پیش از لغو انحصار، زمینه‌های لازم برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه‌های کشاورزی، صنعت و بازرگانی ایجاد شود و زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مهیا شود.

۲. برای حفظ منافع ملی، لازم است پیش از خصوصی سازی، نوسازی صنایع فعلی مورد توجه قرار گیرد و برای اجرای آن از تجربیات کشورهای دیگر در این زمینه استفاده شود. زیرا بررسی‌های علمی در زمینه آزادسازی دخانیات در کشورهای دیگر نشان می‌دهد، بانوسازی صنایع موجود و حفظ مصالح و منافع مربوط به آن، این کشورها ابتدا صنایع داخلی را

خصوصی سازی کرده‌اند و سپس در یک فرایند تدریجی انحصارات را لغو کرده‌اند. بنابراین، با اجتناب از اقدام مقطعی، تصمیم‌گیری در این زمینه را با توجه به شرایط کلان اقتصادی انجام داده‌اند.

۳. پیش از لغو انحصار و خصوصی سازی در صنعت دخانیات، شناخت کامل شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، تعیین اهداف و منافع کوتاه مدت و بلندمدت و بررسی و ارزیابی کامل صنعت دخانیات کشور بسیار اهمیت دارد. زیرا، خصوصی سازی اگر متناسب با الگوی اقتصادی و فرهنگی جامعه نباشد، نه فقط موجب رفاه و آسایش عمومی نمی‌شود بلکه فقر، بیکاری، ورشکستگی، فساد و جز آن را در پی دارد.

۴. لغو انحصار از دخانیات با لغو انحصار در صنایع دیگر متفاوت است. بنابراین، ایجاد شرایط رقابتی و لغو انحصار، نباید رهاسازی این بخش از صنعت تلقی شود؛ زیرا با لغو انحصار دخانیات، بدون فراهم کردن بستر مناسب فرهنگی و اجتماعی و حضور بخش خصوصی و تبلیغات غیرمستقیم، بی‌تردید موجب افزایش مصرف دخانیات (با توجه به جوان بودن بافت جمعیت کشور) می‌شود. بنابراین، توجه به سلامت جامعه و آثار و تبعات منفی رقابت در این زمینه، اهمیت بسیار دارد.

۵. اکنون، کشت محصولات دخانی از عوامل مؤثر ایجاد اشتغال مستقیم یا غیرمستقیم و منبع تأمین درآمد است و در واقع یکی از عوامل حفظ و تثبیت جامعه روستایی فعال در این زمینه محسوب می‌شود. بنابراین، آزادسازی واردات و حمایت نکردن شرکت دخانیات از کشاورزان این صنعت، موجب زیان آن‌ها می‌شود. از سوی دیگر، از آنجا که در سال‌های پیش زیرساخت‌های مختلفی مانند انبار، گرمخانه، واگن تلمبار و جز آن، توسط کشاورزان توتون کار ایجاد شده است، به نظر می‌رسد برای لغو انحصار از دخانیات علاوه بر این که منابع و تجهیزات یاد شده بدون استفاده می‌ماند، زیان بیشتری به کشاورزان می‌رسد بنابراین، باید راهبردهای حمایتی لازم برای جبران این خسارت به کشاورزان، پیش‌بینی شود.

۶. در لایحه لغو انحصار دخانیات، شرکت دخانیات موظف شده است کارخانه‌هایش را در مناطق گوناگون کشور به بخش غیردولتی واگذار کند. در حالی که شرکت دخانیات با شرکت‌های بزرگ تولیدکننده سیگار که در بازار ایران نقش موثری دارند قراردادهایی را منعقد کرده است و آن‌ها را ملزم به پاسخگویی در زمینه قاچاق تولیداتشان به ایران کرده است. علاوه بر این، این شرکت‌ها موظف شده‌اند برای تولید سیگار در داخل کشور، بخشی از توتون مورد نیاز خود را از داخل کشور تأمین کنند اما اجرای این قراردادها منوط به مالکیت شرکت دخانیات بر صنایع موجود است و با واگذاری این صنعت به بخش خصوصی قراردادهای یاد شده در بالا، لغو می‌شود. بنابراین حفظ منافع و مصالح دولت در هدر رفتن سرمایه‌گذاری‌ها اهمیت بسیار دارد.

۷. موضوع قاچاق سیگار یک مشکل پیچیده و فراملی است و به نظر می‌رسد پس از لغو انحصار دخانیات نیز باقی بماند. به این جهت نحوه حمایت دولت از سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی که محصولات دخانی را تولید می‌کنند، موضوع بااهمیتی است که در لایحه مورد بررسی، تمهیدات ویژه‌ای در این زمینه انجام نشده است و ضرورت دارد، قاچاق مواد دخانی بطور جدی مورد توجه باشد.

۸. در لایحه لغو انحصار دخانیات، هرگونه تبلیغ مستقیم برای محصولات دخانی ممنوع است. اما به جهت جوان بودن جمعیت کشور و

جدول ۱. اطلاعات آماری شرکت دخانیات طی سالهای ۱۳۶۰ تا ۱۳۸۰

ارقام حسب مورد: تعداد به میلیون نخ (مبلغ ریالی به میلیون ریال)

ردیف	موضوع	سال	۱۳۶۰	۱۳۶۱	۱۳۶۲	۱۳۶۳	۱۳۶۴	۱۳۶۵	۱۳۶۶	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰
۱	تولید سیگار (تعداد)		۱۲/۵۲۵	۱۳/۵۴۶	۱۵/۱۰۲	۱۶/۰۵۳	۱۶/۱۶۷	۱۵/۲۹۶	۱۵/۰۶۵	۱۳/۷۹۱	۱۰/۰۲۵	۱۲/۳۱۸	۱۱/۵۶۵
۲	فروش سیگار (تعداد)		۲۴/۴۳۳	۲۵/۲۷۳	۳۱/۸۲۵	۲۹/۱۲۹	۲۶/۲۵۶	۲۸/۰۷۳	۲۵/۷۱۰	۲۲/۴۶۹	۱۵/۹۵۵	۲۰/۵۳۲	۱۷/۸۰۹
۳	فروش سیگار (مبلغ ناخالص)		۵۲/۶۳۳	۷۴/۲۶۵	۹۰/۳۳۸	۱۱۸/۱۶۲	۱۳۷/۳۱۲	۲۲۹/۶۹۷	۲۱۲/۹۰۱	۱۸۰/۱۱۳	۱۵۵/۶۵۰	۲۴۸/۳۴۴	۳۰۰/۵۳۷
۴	تعداد شاغلان دائم کارگر - کارمند (تقریباً) ^۹		۹/۲۰۹	۹/۰۸۹	۹/۰۰۲	۸/۸۸۴	۸/۳۳۸	۸/۶۰۰	۸/۴۹۷	۸/۳۸۰	۸/۱۲۷	۷/۹۰۱	۷/۷۳۳
۵	صادرات مواد دخانی مبلغ ارزی (دلار) مبلغ ریالی		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	۷۶۰/۰۰۰/۰۰۰
۶	واردات رسمی سیگار و مکشوفه (تعداد)		۱۲/۱۱۲	۱۴/۳۷۳	۱۴/۸۴۹	۷۷/۹	۱۱/۳۰۱	۱۱/۰۳۱	۱۲/۱۴۱	۷/۴۴۴	۸۷۰۸	۵/۹۹۴	۷/۱۹۰
۷	میزان تقریبی واردات قاچاق سیگار (تعداد)		۲/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰	۱/۰۰۰	۵/۰۰۰	۵/۰۰۰	۸/۰۰۰	۱۳/۰۰۰	۲۰/۰۰۰	۷/۰۰۰	۲۱/۰۰۰
۸	میزان ارز تخصیصی (دلار)												
۹	نرخ ارز تخصیصی (ریال)												
۱۰	میزان سرمایه‌گذاری (مبلغ)												
۱۱	اعتبار ات تخصیصی دولتی (مبلغ)												
۱۲	مجموع وجوه ارزی به حساب خزانه (مبلغ)		۱۶/۰۰۰	۴۶/۴۸۳	۲۷/۸۹۴	۹۵/۱۶۲	۱۵۲/۷۸۰	۱۵۹/۸۸۰	۱۶۶/۰۸۰	۱۴۹/۳۳۸	۱۴/۳۱۷	۱۹۳/۶۸۰	۱۳۹/۲۰۲
۱۳	سودزیان سالانه (مبلغ)		۱۶/۳۶۰	(۷/۳۸۶)	۲۹/۳۲۱	(۱۱/۶۱۴)	(۱۱/۵۷۸)	۱۱/۰۳۴	(۴/۵۸۴)	(۱۰/۴۶۷)	(۱۷/۶۱۸)	(۱۳/۷۹۱)	(۲۹/۶۳۵)
۱۴	ظرفیت اسمی (حداکثر ظرفیت) تولید - تعداد		۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰
۱۵	هزینه‌های نیروی کار (مبلغ)		۲۸/۵۶	۵/۸۷۹	۶/۴۹۶	۶/۸۳۳	۸/۵۲۰	۸/۶۲۰	۱۰/۵۴۴	۱۲/۳۸۴	۱۴/۱۰۶	۱۷/۲۰۹	۲۳/۲۰
۱۶	هزینه‌های تولید (مبلغ)		۱۶/۰۷۷	۲۷/۸۴۶	۳۱/۱۵۶	۲۶/۱۷۱	۲۵/۲۱۷	۳۶/۲۲۱	۳۰/۲۶۶	۲۸/۱۰۴	۲۸/۲۹	۳۶/۸۳۱	۱۲۱/۲۱۱

توضیح:

- تعداد شاغلان فصلی مناطق کشت و نیز کارگران قراردادی موردی جزو آمار شاغلان دائم نیستند.
- با توجه به قراردادهای منعقد شده و اقدام‌های انجام یافته، مواردی مانند واردات رسمی، واردات قاچاق و نیز تولید سیگارهای خارجی در ۱۳۸۱ و سال‌های پس از آن به‌چهره قابل مقایسه با سال‌های پیش نبوده است و بطور قابل مشاهده‌ای تغییر می‌یابند.

ادامه جدول ۱

ردیف	موضوع	سال	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰
۱	تولید سیگار (تعداد)	۱۰/۰۹۲	۷/۸۴۴	۷/۹۸۷	۹/۸۶۸	۱۲/۱۱۰	۱۰/۴۳۶	۱۲/۶۵۳	۱۲/۸۱۱	۲۰/۱۴۲	۱۳/۸۱۱	۱۳/۳۶۳
۲	فروش سیگار (تعداد)	۱۶/۳۹۶	۱۳/۳۵۹	۱۲/۱۲۵	۹/۲۳۷	۱۲/۹۰۴	۱۲/۱۲۱	۱۶/۳۳۴	۱۳/۸۰۰	۱۶/۵۰۶	۱۳/۸۰۰	۱۱/۱۰۰
۳	فروش سیگار (مبلغ ناخالص)	۲۹۲/۸۶۱	۱۸۵/۰۳۳	۲۵۸/۴۲۷	۲۹۰/۹۲۰	۳۸۷/۲۴۰	۲۸۱/۵۲۲	۸۱۲/۹۹۸	۹۹۲/۸۷۸	۹۹۲/۸۷۸	۸۴۱/۶۲۲	۵۵۲/۸۵۲
۴	تعداد شاغلان دائم کارگر - کارمند (نفر) ^۱	۷/۶۳۵	۷/۴۶۳	۷/۱۵۰	۶/۸۷۷	۶/۶۳۵	۶/۴۹۹	۶/۴۱۶	۶/۳۱۹	۶/۲۱۴	۶/۳۱۹	۶/۳۶۷
۵	صادرات مواد خانی مبلغ	۱/۸۸۲/۴۷۰	۱/۸۲۰/۰۰۰	۵۴۹/۰۵۶	۵۲۰/۵۶۸/۱۹	۷۵۰/۶۴۷	۸/۶۹۱/۴۶۹	۶/۰۶۰/۳۸۴	۳/۶۰۲/۱۰۱	۲/۶۹۱	۲/۰۰۷/۸۱۴	۱/۳۳۳/۱۵۷
۶	ارزی (دلار) مبلغ ریالی	۵/۲۷۰	۳/۰۴۵	۳/۸۳۸	---	۱/۲۴۴	---	***۱/۳۰۰	***۱/۰۰۰	***۱/۰۰۰	۰/۵	۵۷۵
۷	واردات رسمی سیگار و مکشوفه (تعداد)	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
۸	میزان تقریبی واردات قاچاق سیگار (تعداد)	۲۴/۰۰۰	۲۸/۰۰۰	۳۰/۰۰۰	۳۴/۰۰۰	۳۲/۰۰۰	۳۴/۰۰۰	۳۱/۰۰۰	۳۶/۰۰۰	۳۶/۰۰۰	۳۶/۰۰۰	۳۹/۰۰۰
۹	میزان ارز تخصیصی (ریال)	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
۱۰	میزان سرمایه گذاری (مبلغ)	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
۱۱	اعتبارات تخصیصی دولتی سالانه (مبلغ)	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
۱۲	مجموعه جو و واریزی به حساب خزانه (مبلغ)	۱۱۶/۵۳۱	۹۵/۶۸۵	۵۶/۲۷۷	۱۰۰/۰۴۸	۱۱۴/۰۹۹	۱۹۲/۱۲۴	۳۲۷/۱۱۸	۳۱۱/۸۷۸	۳۳۷/۶۳۲	۳۳۷/۶۳۲	۲۲۰/۶۹۴
۱۳	سودوزیان سالانه (مبلغ)	۲۴۶	(۱۸۳۰۲)	(۱۹/۶۸۹)	۶۵/۱۸۱	۷۲/۸۲۲	۷۱/۴۳۳	۱۲۱/۸۶۹	۱۹۸/۴۱۳	(۱۰/۵۱۷)	۱۲/۸۸۴	۱۲/۸۸۴
۱۴	ظرفیت اسمی (حداکثر ظرفیت) تولید - تعداد	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	۳۱/۰۰۰	۳۱/۰۰۰	۳۱/۰۰۰	۳۱/۰۰۰	۳۱/۰۰۰
۱۵	هزینه های نیروی کار (مبلغ)	۳۲/۴۸۹	۳۸/۲۵۱	۴۶/۸۲۳	۵۸/۲۸۹	۸۲/۱۳۲	۹۳/۲۲۴	۱۰۶/۴۶۰	۱۴۲/۳۱۲	۱۸۷/۴۹۱	۲۲۷/۴۳۳	۲۲۷/۴۳۳
۱۶	هزینه های تولید (مبلغ)	۲۲۹/۲۱۱	۱۱۳/۶۶۵	۲۰۴/۶۶۲	۱۳۳/۳۹۸	۲۱۸/۸۷۸	۲۵۸/۸۰۳	۴۱۹/۲۲۸	۵۶۶/۸۵۶	۵۲۴/۲۶۴	۵۵۲/۸۱۵	۵۵۲/۸۱۵

مأخذ: شرکت دخانیات ایران.

توضیح:

۱. تعداد شاغلان فصلی مناطق کشت و نیز کارگران قراردادی موردی جزو آمار شاغلان دائم نیستند.
۲. با توجه به قراردادهای منعقد شده و اقدامات انجام یافته، مواردی مانند واردات رسمی، واردات قاچاق و نیز تولید سیگارهای خارجی در ۱۳۸۱ و سالهای پس از آن به چه وجه قابل مقایسه با سالهای پیش نبوده است و تغییر می یابند.
- * ارقام دارای علامت ستاره، مربوط به آمار کشفیات سالهای ۱۳۷۶ به بعد بوده است و به دلیل دسترسی نداشتن به آمار صحیح و مستند، کشفیات سالهای پیش از ۱۳۷۶ در ستونهای مربوط رقمی درج نشده است.

روش‌های بسیار پیچیده و تکنیکی غیرمستقیم مربوط به تبلیغ سیگار، لازم است با تکمیل متن لایحه هرگونه تبلیغ مستقیم و غیرمستقیم توسط تولیدکنندگان، واردکنندگان و فروشندگان محصولات دخانی ممنوع شود. زیرا موضوع اصلی برای کاهش عرضه و تقاضای سیگار، کنترل و محدودسازی تبلیغات غیرمستقیم آن است که ضرورت دارد با جدیت مورد توجه نظام اجرایی کشور باشد.

۹. بسیاری از کشورهای در حال توسعه و توسعه نیافته یا در حال برنامه‌ریزی برای لغو انحصارند مانند: مصر، ترکیه، هندوستان، ژاپن و تایلند، و یا در یک برنامه بلندمدت تصمیم به لغو انحصار از دخانیات دارند، کشورهایی مانند ایتالیا، کره جنوبی، لهستان در این گروه قرار دارند. در هر حال، بررسی شاخص‌های مصرف و قوانین و مقررات بازدارنده در این کشورها بیانگر این مطلب است که زمینه‌سازی لازم فرهنگی و اجتماعی برای کاهش مصرف دخانیات، پیش از لغو انحصار منتهی به کاهش قابل توجه مصرف دخانیات در بیشتر این کشورها شده است. بنابراین، در ایران نیز لغو انحصار باید بطور تدریجی و در قالب یک برنامه زمان‌بندی شده انجام شود و با دقت در تعیین فناوری و سیاستگذاری اقتصادی به لغو انحصار، خصوصی‌سازی و فروش کارخانجات دخانی اقدام شود. زیرا فروش کارخانجات فقط نوعی جابه‌جایی قدرت و ثروت است.

۱۰. انجام تحقیقات در زمینه چگونگی بازار محصولات دخانی و رفتار مصرف‌کننده و عوامل بازدارنده مصرف، همکاری و تبادل نظر مستمر و پایدار با سازمان بهداشت جهانی و طرح موضوع کنترل مصرف دخانیات و جز آن از اقدام‌هایی است که شرایط فرهنگی مناسب برای لغو انحصار از دخانیات را فراهم می‌کند.

۱۱. با توجه به تجارب آزادسازی صنعت و تجارت دخانیات در کشورهای در حال توسعه، پیشنهاد می‌شود ساختار لایحه به گونه‌ای تنظیم شود که مفهوم لغو انحصار دخانیات از مفهوم رهاسازی در این بخش مجزا شود و به جای استفاده از مفاهیم کلی، مبهم و توصیه‌ای، احکام موضوعی هر یک از بخش‌های اصلی در سرفصل‌های مشخص کشاورزی، صنعت، تجارت، سلامت، بهداشت و تبلیغات ارائه شود. علاوه بر این، مواد و آئین‌نامه‌های اجرایی آن، ذیل سرفصل‌های یاد شده طبقه‌بندی شود، به طوری که الزامات و مسؤلیت‌های اجرایی و عملیاتی دستگاه‌ها نیز مشخص باشد.

۱۲. در پایان، لازم به یادآوری است که ایجاد تعادل بین عرضه و تقاضا از روش‌های مناسب مبارزه با قاچاق سیگار است و برخورد نیروی انتظامی فقط بخشی از این مبارزه است.

در این زمینه، یکی از اقدام‌های مؤثر مربوط به طرح‌های تکمیلی ایجاد کارخانه‌های تولید سیگار با مشارکت سرمایه‌گذاران خارجی (مانند ایجاد کارخانه‌های سیگار در رشت و تهران) است که سرمایه‌گذار موظف است از توتون تولید شده در داخل کشور استفاده کند. این موضوع از یک سو موجب ایجاد درآمد برای توتون‌کاران و از سوی دیگر موجب کاهش قاچاق سیگار در کشور است.

پی‌نوشت:

۱. "دخانیات در ایران و جهان در نگاهی گذرا با نگرش بر لغو انحصار دخانیات و قاچاق سیگار"، شرکت دخانیات ایران.

۲. جنبه‌های اقتصادی استعمال دخانیات، دفتر سلامت محیط و کار، دبیرخانه کشوری کنترل دخانیات.
۳. "وضعیت استعمال دخانیات و ضرورت کنترل آن در ایران"، دفتر سلامت محیط و کار، معاونت سلامت، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، اردیبهشت ۱۳۸۰.
۴. "گزارش کارشناسی درباره لایحه لغو انحصار دخانیات"، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، خردادماه ۱۳۸۲.
۵. پیشین.
۶. پیشین.
۷. "علل وقوع گسترش قاچاق کالا با تأکید بر قاچاق سیگار"، سازمان بازرسی کل کشور، آذر ۱۳۸۱.
۸. "قاچاق"، از سری بررسی‌های امنیت اقتصادی.

منابع:

- آمارنامه کشاورزی، سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۷۸.
- بررسی علل و راهکارهای کنترل قاچاق کالا با تأکید بر قاچاق سیگار، سازمان بازرسی کل کشور، سال ۱۳۸۱.
- بررسی وضع صنعت دخانیات، شرکت دخانیات ایران، ۱۳۷۴.
- دخانیات در ایران و جهان در نگاهی گذرا با نگرش بر موضوع لغو انحصار دخانیات، قاچاق سیگار، شرکت دخانیات ایران.
- هفته‌نامه ناظر، شماره ۲۷۲، هفته‌نامه صنعت دخانیات در ایران، ص ۱۸۰.
- بهاروند، فریدون محصلی و فرشاد، "وضع استعمال دخانیات و ضرورت کنترل آن در ایران"، دفتر سلامت محیط و کار، معاونت سلامت، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، اردیبهشت ۱۳۸۰.
- بهشتی، ترانه، طرح پیشنهادی اصلاح وضع تولید و واردات سیگار شرکت سهامی دخانیات ایران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، دفتر امور صنایع و معادن، ۱۳۷۷.
- شرکت ایران خودرو، ماهنامه خبری. اقتصادی. اجتماعی پیام ایران خودرو، سال پنجم، شماره ۵۵، اردیبهشت ۱۳۸۰.
- شرکت دخانیات ایران، دایره آمار و اطلاعات، اداره کل آمار و خدمات ماشینی، اولین نشریه از دوره جدید نشریه‌های آماری و اقتصادی.
- فریدون محصلی، خدیجه، "جنبه‌های اقتصادی استعمال دخانیات"، دفتر سلامت محیط و کار، دبیرخانه کشوری کنترل دخانیات.
- قاچاق، از سری بررسی‌های امنیت اقتصادی، مؤسسه تحقیقات تدبیر اقتصاد، ۱۳۸۱.
- کشت و صنعت توتون در ایران، انتشارات شرکت دخانیات ایران.
- گزارش کارشناسی لایحه لغو انحصار دخانیات، دفتر پژوهش‌های زیربنایی مجلس شورای اسلامی، مرکز پژوهش‌ها، دوره ششم، سال سوم، خرداد ۱۳۸۲.
- گزارش کارشناسی لایحه لغو انحصار دخانیات، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دوره هشتم، ۱۳۸۲-۱۳۸۱.
- نگاه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به لایحه لغو انحصار دخانیات، معاونت سلامت مرکز سلامت محیط و کار، مردادماه ۱۳۸۱.
- وضع استعمال دخانیات و ضرورت کنترل آن در ایران، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، معاونت سلامت، دفتر سلامت محیط کار، اردیبهشت ۱۳۸۰.